

The Importance Of Local Varieties Selection In Organic Agriculture

Egamberdiev Madaminjon Abduvaxob o'g'li

Researcher, Andijan Institute of Agricultural Agrotechnology

Abstract

The article analyzes the role of local varieties in the selection process in the organic agricultural system, their ecological and economic advantages. The genetic stability, climate adaptability, and contribution of local varieties to food security are scientifically covered.

Keywords: organic farming, selection, local varieties, genetic diversity, sustainable agriculture.

Annotatsiya

Maqolada organik qishloq xo'jaligi tizimida mahalliy navlarning seleksiya jarayonidagi o'rni, ularning ekologik va iqtisodiy afzalliklari tahlil qilinadi. Mahalliy navlarning genetik barqarorligi, iqlimga moslashuvchanligi, hamda oziq-ovqat xavfsizligiga qo'shadigan hissasi ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so'zlar: organik dehqonchilik, seleksiya, mahalliy navlar, genetik xilma-xillik, barqaror qishloq xo'jaligi.

So'nggi yillarda organik qishloq xo'jaligi dunyo miqyosida oziq-ovqat xavfsizligi, ekologik muhofaza va inson salomatligini ta'minlashning muhim yo'nalishlaridan biriga aylandi. Organik ishlab chiqarishda **kimyoviy o'g'itlar va pestitsidlar** qo'llanilmagani sababli, ekinlarning tabiiy moslashuvchanligi va chidamliligi yuqori bo'lishi talab etiladi. Shu nuqtai nazardan, **mahalliy navlar seleksiyasi** organik dehqonchilikning poydevori hisoblanadi.

Mahalliy navlar — uzoq yillar davomida muayyan hudud iqlimi va tuproq sharoitiga moslashgan, barqaror genetik xususiyatlarga ega ekin turlari. Mahalliy navlar qishloq xo'jaligi genetik fondining eng muhim qismidir. Ular yuzlab yillar davomida mahalliy dehqonlar tomonidan tabiiy tanlash, seleksiya va moslashtirish natijasida shakllangan. Ular organik qishloq xo'jaligi uchun quyidagi afzalliklarga ega:

➤ **Iqlimga moslashuvchanlik:** Mahalliy navlar hududdagi harorat, namlik va tuproq sharoitlariga moslashgan.

➤ **Chidamlilik:** Kasallik va zararkunandalarga nisbatan tabiiy immuniteti kuchli.

➤ **Genetik xilma-xillikni saqlash:** Organik dehqonchilikda bioxilma-xillik ekotizim barqarorligini ta'minlaydi.

Masalan, O'zbekistonda qadimiy **"Jizzax bug'doyi"**, **"Qo'qon loviyasi"** yoki **"Andijon pomidori"** kabi mahalliy navlar organik dehqonchilikda yuqori samaradorlik ko'rsatmoqda.

Organik qishloq xo'jaligida mahalliy navlarni seleksiyalashning ahamiyati katta. Mahalliy navlar, odatda, mahalliy iqlim va tuproq sharoitlariga yaxshi moslashgan bo'lib, kasalliklarga va zararkunandalarga chidamli bo'lishi mumkin. Bu esa, organik qishloq xo'jaligi uchun zarur bo'lgan kimyoviy vositalarni kamroq ishlatish imkonini beradi. Bundan tashqari, mahalliy navlar, odatda, o'ziga xos ta'mga va xususiyatlarga ega bo'lib, qishloq xo'jaligi mahsulotlarining xilma-xilligini oshiradi.

Dehqonchilikning asosiy vazifasi ekinlar hosildorligini oshirish va sifatli mahsulot yetishtirishdir. Yer yuzidagi aholining yil sayin ko'payishi, o'sib borishi bilan foydalaniladigan, sug'oriladigan yerlar esa o'smaydi, chegaralangan holda qoladi. Aholini oziq-ovqat bilan sanoatni esa xom ashyo bilan ta'minlashning faqat bir yo'li mavjud. U ham bo'lsa, qishloq xo'jalik ekinlarining hosildorligini oshirishdir. Yuqori hosil yetishtirishni birinchidan, tegishli parvarish-agrotexnik tadbirlar bilan ekinlarning talabini qondirish (tuproq sharoiti, o'g'itlash, sug'orish, parvarish qilish) va ikkinchidan, seleksiya usullari bilan o'simlikning o'ziga bevosita ta'sir etib, kerakli belgi va xususiyatlarga ega navlarni (duragaylarni) yaratib, qishloq xo'jaligiga joriy etish yo'li bilan

amalga oshirish mumkin. Yuqori va sifatli hosil olishda ekiladigan navlarning (duragaylarning) ahamiyati katta.

Ekinlarning yangi nav va duragaylarini yaratish bilan seleksiya fani shug'ullanadi. Demak, seleksiyani - keng ma'noda tanlash to'g'risidagi ta'lim desa bo'ladi. Uning jarayoniga, dastlabki ashyo yaratish, irsiyat va o'zgaruvchanlik, tanlash, sinash va o'simliklarni yangi shakllarini yaratish kiradi. Shuningdek, mavjud ekilib kelinayotgan navlarni yaxshilash bilan shug'ullanadi. Tabiatda evolyutsiya jarayonida tabiiy tanlanish natijasida o'simliklarning yangi tur va xillari vujudga kelganidek, seleksiyada odam tomonidan yangi navlar hosil qilinadi. Shuning uchun seleksiyani - odam tomonidan boshqariladigan eksperimental evolyutsiya deb hisoblash mumkin. Dehqonchilik, agrokimyo, o'simlikshunoslik, texnologik fanlar hosilni ta'minlash maqsadida, o'simlikka tegishli sharoit tug'dirish yo'llarini o'rgansa, seleksiya fani esa, o'simliklarni o'ziga ta'sir qilish usullarini ishlab chiqadi, ya'ni irsiyatni tegishli tomonga o'zgartirish maqsadida ish olib borishni o'rganadi. Seleksiyaning mahsuli - nav yoki geterozis duragaydir. "Seleksiya yutuqlari to'g'risida"gi qonunning boshlanishida quyidagicha yozib qo'yilgan: "Seleksiya yutug'i - nav (duragaydir)". Urug'chilik esa, qishloq xo'jaligida 5 ishlab chiqarishning maxsus tarmog'i bo'lib, uning asosiy vazifasi, barcha ekiladigan ekinlarni yetarli miqdorda yuqori sifatli, navdor urug'lar bilan ta'minlashdan iborat. Darslikda, navdor urug'larni yaratish usullari, urug'likka ustama xaq to'lash qoidalari ham o'rin olgan. Shuningdek, unda ekinlarning xalqxo'jaligidagi ahamiyati, sistematikasi, morfobiologik xususiyatlari, kelib chiqish markazlari, tarqalishi, seleksiyaning vazifalari, yo'nalishlari, boshlang'ich ashyo, seleksiya usullari, tanlash usullari, seleksion ashyoni baholash, seleksiyajarayoni uslubi, texnikasi va ekinlar bo'yicha seleksiyani yutuqlari hamda ayrim qishloq xo'jalik ekinlarida aprobatsiyao'tkazish muddatlari, texnikasi va usullari ham ko'rsatib o'tildi. ta'minlashdan iborat. Organik dehqonchilikda, navdor urug'larni yaratish usullari, urug'likka ustama xaq to'lash qoidalari ham o'rin olgan. Shuningdek, unda ekinlarning xalqxo'jaligidagi ahamiyati, sistematikasi, morfobiologik xususiyatlari, kelib chiqish markazlari, tarqalishi, seleksiyaning vazifalari, yo'nalishlari, boshlang'ich ashyo, seleksiya usullari, tanlash usullari, seleksion ashyoni baholash, seleksiyajarayoni uslubi, texnikasi va ekinlar bo'yicha seleksiyani yutuqlari hamda ayrim qishloq xo'jalik ekinlarida aprobatsiyao'tkazish muddatlari, texnikasi va usullari ham ko'rsatib o'tildi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- Bo'riev H.Ch., Do'smurotova S.I., Qishloq xo'jaligi ekinlari urug'shunosligi. Toshkent, "Mehnat", 2000, 100 b.
- Yaqubjonov O., Tursunov S. O'simlikshunoslik, fanidan amaliy mashg'ulotlar, Toshkent, "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", Davlat ilmiy nashriyoti, 2007y., 237 b.
- Yigitaliev I., Muhammadxonov S.R. Dala ekinlarining seleksiyasi va urug'chiligi. Toshkent, "O'qituvchi". 1981y., 295 b.
- Atabayeva N., Qodirho'jayev O. O'simlikshunoslik, Toshkent "Yangi asr avlodi", 2006, 301 b. 8.
- Abdukarimov D.T. Donli ekinlar seleksiyasi va urug'chiligi. "N.Doba"XT matbaa, Toshkent, 2010, 301 b.